

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2023-yil 5-son

VOLUME 3 / ISSUE 5 / 2023

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.5.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 5 YO'LDOSHEV AZIZJON ERGASH O'G'LI**
Jamoatchilik fikrini o'rganishni huquqiy
tartibga solish masalalari
- 16 ALLAKULIYEV MIRJALOL
DAVRONBEKOVICH**
Norma ijodkorligi faoliyati: son va sifat tahlili
- 22 TURSUNOVA SABINA RAVSHANOVNA**
Turizm xavfsizligini ta'minlovchi huquqiy
hujjatlar tahlili va tasnifi

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 33 GULOMOV AKMALJON
SHUKURILLAYEVICH**
Fuqarolik huquqida suksessiya instituti
va uning qo'llanishi
- 42 IMAMOVA DILFUZA ISMAILOVNA,
RAZAKOVA FARANGIZ KARIM QIZI**
Xalqaro tijorat arbitrajida maxfiylik tamoyilini
qo'llashning huquqiy masalalari
- 54 ISAKULOV ABDUAZIZ**
Not a party, not a problem: the dilemma of
extending arbitration clause to non-signatory
states
- 60 SAIDOV MAKSUDBEK NORBOYEVICH**
Distinctive features of corporate dispute
resolution

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI.
HUQUQBUZARLIKLARNING
OLDINI OLISH.
KRIMINOLOGIYA.
JINOYAT-IJROIYA HUQUQI.

72 NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA

Voyaga yetmagan shaxsni g'ayriijtimoiy xatti-harakatlarga jalb qilganlik uchun jinoiy javobgarlik masalalari

82 TAIROVA GULMIRA MURODJONOVNA

Jinoyatchilikka qarshi kurashishning Buyuk Britaniya modeliga xos xususiyatlar

89 ISLOMOV BUNYOD OCHILOVICH

Misr Arab Respublikasi jinoyat qonunchiligida jazoni yengillashtirish instituti

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI.
KRIMINALISTIKA,
TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

99 СУЮНОВА ДИЛЬБАР ЖОЛДАСБАЕВНА

Соблюдение сроков содержания под стражей при окончании предварительного следствия и на стадии судебного разбирательства

107 NURMATOV BOBIR ABDUSATTOROVICH

Inssenirovka qilish orqali sodir etilgan jinoyatlarni aniqlash va fosh qilishning ayrim usullari tavsifi

**114 YERMEKBAYEV BAUIRJAN
AMANTAYEVICH**

Tintuv tushunchasi va tintuv o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

126 YUSUPOVA FARINGIZ O'KTAM QIZI

COVID-19 pandemiyasi davrida tibbiyot sohasida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning huquqiy jihatlar

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.5./KZAS4713
UDC: 343.132(045)(575.1)

TINTUV TUSHUNCHASI VA TINTUV O‘TKAZISHDA SHAXS HUQUQLARI VA QONUNY MANFAATLARINING PROTSESSUAL KAFOLATLARI

Yermekbayev Bauirjan Amantayevich,

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
Jinoiy-huquqiy va fuqarolik-huquqiy fanlar
kafedrası assistent o‘qituvchisi
ORCID: 0009-0006-6588-7003
e-mail: bawka83@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada jinoyat protsessida tergov harakati hisoblangan tintuv o‘tkazish tushunchasi va tintuv o‘tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlari masalalari atroficha tahlil qilingan. Bunda tintuv tushunchasi bo‘yicha jinoyat-protsessual qonunchilikda belgilangan normalar, soha mutaxassislari va olimlarning bu boradagi qarashlari o‘rganilib, mualliflar tomonidan ushbu tushunchaning ta’rifi ishlab chiqilgan. O‘z navbatida, uning olib qo‘yish tergov harakati tushunchasidan farqli jihatlari ochib berilgan. Jinoyat-protsessual qonunchilikda tergovchiga tintuv o‘tkazishda shaxs huquqlari, erkinliklari va manfaatlariga taalluqli bo‘lgan masalalarni mustaqil hal qilish bo‘yicha keng vakolatlar berilgan bo‘lib, ushbu maqolada tergov jarayonida tintuv o‘tkazishda tergovchi va ishtirokchilar amal qilishi zarur bo‘lgan shartlar ko‘rib chiqilgan. Tintuv o‘tkazish jarayoni shaxslarning turar joy daxlsizligiga bo‘lgan huquqi bilan bevosita aloqador ekanligi sababli maqolada ushbu tergov harakatini amalga oshirishda turar joy daxlsizligiga bo‘lgan huquqni kafolatlashga doir milliy va xalqaro qonunchilik tadqiq etilgan. Shuningdek, mazkur ilmiy izlanish orqali tintuvni turli joylarda o‘tkazishning o‘ziga xos jihatlari, shu jumladan, diplomatiya vakolatxonasi hududida tintuv o‘tkazilayotganda, diplomatiya vakolatxonalari va ularning diplomatiya daxlsizligiga ega bo‘lgan xodimlarining huquqlari va kafolatlari bilan bog‘liq masalalar yuzasidan ham asosli xulosalar bildirilgan.

Kalit so‘zlar: tintuv, olib qo‘yish, tergovchi, xolislar, tintuv bayonnomasi.

ПОНЯТИЕ ОБЫСКА И ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ГАРАНТИИ ПРАВ И ЗАКОННЫХ ИНТЕРЕСОВ ЛИЧНОСТИ ПРИ ОБЫСКЕ

Ермекбаев Бауыржан Амантаевич,

ассистент кафедры «Уголовно-правовые
и гражданско-правовые дисциплины»
Каракалпакского государственного
университета имени Бердаха

Аннотация. В данной статье подробно анализируются понятие обыска, который считается следственным действием в уголовном процессе, и вопросы процессуальных гарантий прав и законных интересов личности при проведении обыска. В связи с этим были изучены нормы, определённые в уголовно-процессуальном законодательстве, о понятии обыска, мнения специалистов и учёных по этому поводу, а также разработано автором определение данного понятия. В свою очередь раскрываются его отличия от понятия выемка как следственного

действия. В уголовно-процессуальном законодательстве следователю предоставлены широкие полномочия по самостоятельному решению вопросов, связанных с соблюдением прав, свобод и интересов личности при проведении обыска. В данной статье анализируются условия, которые должны соблюдаться следователем и участниками при проведении обыска. Поскольку процесс обыска непосредственно связан с правом физических лиц на неприкосновенность жилища, в статье исследуется национальное и международное законодательство по вопросам обеспечения права на неприкосновенность жилища при осуществлении данного следственного действия. Также на основе данного научного исследования сделаны обоснованные выводы относительно особенностей проведения обыска в разных местах, в том числе вопросы, связанные с правами и гарантиями дипломатических представительств и их сотрудников, обладающих дипломатической неприкосновенностью при проведении обыска на территории дипломатической миссии.

Ключевые слова: обыск, выемка, следователь, стороны, протокол обыска.

CONCEPT OF SEARCH AND PROCEDURAL GUARANTEES OF INDIVIDUAL RIGHTS AND LEGAL INTERESTS DURING SEARCH

Yermekbayev Bauirjan Amantayevich,

Assistant teacher of the Department
of Criminal and civil-legal disciplines,
Karakalpak State University named after Berdakh

Abstract. In this article, the concept of search, which is considered an investigative action in the criminal process, and the issues of procedural guarantees of individual rights and legal interests during the search are analyzed in detail. In this regard, the norms defined in the criminal-procedural legislation on the concept of search and the views of experts and scientists in this regard were studied, and the definition of this concept was developed by the author. In turn, the different aspects from the concept of seizure investigative action are revealed. In criminal procedural legislation, the investigator is given broad powers to independently resolve issues related to the rights, freedoms, and interests of the individual during the search. This article analyzes the conditions that the investigator and participants must follow during the search. Since the search process is directly related to the right of individuals to privacy of residence, the article researches the national and international legislation on guaranteeing the right to privacy of residence in the implementation of this investigative action. Also, based on this scientific research, reasonable conclusions were made regarding the specific aspects of conducting a search in different places, including issues related to the rights and guarantees of diplomatic missions and their employees who have diplomatic immunity when a search is conducted in the territory of a diplomatic mission.

Keywords: search, seizure, investigator, parties, search report.

Kirish

Tintuv ish uchun ahamiyatga ega bo'lgan ashyolar va hujjatlarni qidirib topish va olib qo'yish, shuningdek, qidirilayotgan shaxslar va murdalarni izlab topish maqsadida bino, inshoot, transport, joy hududi yoki ayrim fuqarolarni majburiy tekshirishdan iborat bo'lgan tergov harakati hisoblanadi. Tintuv har doim nomuayyan xususiyatga ega bo'la-

di, ya'ni aynan qaysi narsalar va hujjatlar topilishi va olib qo'yilishi u boshlangunga qadar aniq bo'lmaydi. Bundan xulosa qiladigan bo'lsak, ushbu jarayon mavzuning dolzarb ekanligini anglatadi. Sababi bu eng og'ir va sarmashaqqat tergov harakatlaridan biri bo'lib, uni o'tkazish tergovchidan ko'p mehnat va keng bilim, yetarlicha tajriba hamda mazkur ishni jinoyat-protsessual qonun-

chilik normalariga muvofiq tashkil etish va o'tkazish uchun tegishli qobiliyatlar talab qiladi.

Tintuv o'tkazishda tergovchining faoliyati shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta'minlashga qaratiladi. U tintuv o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha tegishli huquq va majburiyatlarga ega hamda ularga muvofiq harakat qiladi. Mazkur faoliyat shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarini kafolatlash uchun zarur.

Tintuv o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlarini ta'minlashda tergovchining protsessual mustaqilligi katta rol o'ynaydi. Tergovchi tintuv va olib qo'yishning asosiy subyekti hisoblanadi, binobarin, u shaxsning mazkur huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta'minlovchi asosiy subyekt sifatida ham maydonga chiqadi. Tergovchi – davlat vakili bo'lib, u tergov o'tkazish jarayonida qonunga qat'iy muvofiq ravishda harakat qilishi lozim. Tergov o'tkazishda ayblanuvchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlariga og'ishmay rioya qilish uning burchidir.

Maqolaning asosiy maqsadi tintuv tushunchasi va uni o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlarini aniq yoritish, uni batafsil ochib berishdan iborat. Ushbu mavzuni tahlil qilish hamda yoritishda boshqa mualliflar va olimlarning ham fikrlari atroflicha o'rganib chiqildi. Ko'plab mualliflar tomonidan berilgan tintuvning tergov harakati sifatidagi ta'riflari umumiy mohiyatga ega bo'lsa-da, ularda farqli jihatlarni kuzatish mumkin. G'.Abdumajidov ta'kidlaganidek, "Surishtiruvchi va tergovchi biror turar joy, xizmat, ishlab chiqarish binosida yoki o'zga joyda yoxud biror shaxsda ish uchun ahamiyatli bo'lgan narsa yoki hujjatlar bor deb o'ylash uchun yetarli ma'lumotga ega bo'lgan taqdirda, tintuv o'tkazishga haqlidir" [1, 16-b.]. O'zbekiston yuridik ensiklopediyasida esa tintuv va olib qo'yishga JPK normalari maz-

munidan kelib chiqqan holda ta'rif beriladi [2, 347–348-b.].

Material va metodlar

Ilmiy izlanish va adabiyotlardan ma'lumki, har bir mavzu, ya'ni ilmiy yondashuv metodlari mualliflar yondashuvlari asosida alohida tasniflanadi. Ushbu mavzu, ya'ni tintuv tushunchasi va uni o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlar mavzusi bir qator materiallar va metodlardan foydalangan holda yoritildi. Jumladan, mavzuni ifodalashda qonunchilik normalari, boshqa mualliflarning fikrlari va huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlariga murojaat etildi hamda qiyosiy-huquqiy usul, tahlil, umumlashtirish, induksiya va deduksiya metodlari qo'llanildi.

Tadqiqot natijalari

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksida "protsess ishtirokchilari" tushunchasi keng ma'noda talqin qilingan va mazkur tushunchaga jinoyat ishini yuritishda ishtirok etuvchi barcha shaxslar kiritilishi belgilangan.

Tintuv – mazmuni daliliy va yo'naltiruvchi ma'lumotlar manbalari (jinoyat qurollari, jinoyat yo'li bilan topilgan yoki ish uchun ahamiyatli bo'lgan narsalar, qimmatli va boshqa ashyolar), shuningdek, qidirilayotgan shaxslar va murdalar yoki ularning qayerda joylashganligi haqidagi ma'lumotlarni topish va olish maqsadida turar joylar, yer maydonlari, muayyan shaxslar va ularning narsa va buyumlarini majburiy tekshirishga qaratilgan tergov harakatidir.

Jinoyat protsessi ishtirokchilari tushunchasi va klassifikatsiyasiga doir masala ham munozaralidir. Maxsus adabiyotlar va 1959-yilda qabul qilingan Jinoyat-protsessual kodeksida jinoyat protsessi ishtirokchilari tushunchasiga jinoyat ishida o'z huquq va manfaatlarini himoya qiluvchi shaxslar kiritilgan. Bu borada boshqa olimlar ham o'z fikr-mulohazalarini bildirishgan. Jumladan, V.V. Mozyakovaning ta'kidlashicha, olib

qo'yish – jinoyat ishi uchun ahamiyatga molik narsa va hujjatlarning aynan kimda va qayerda ekanligi ma'lum bo'lib, ularni qidirishning hojati bo'lmagan hollarda, surishtiruvchi, tergovchi va sud tomonidan qo'llanadigan chora hisoblanadi.

Tintuv doimo majburlov xarakteriga ega bo'lgan tergov harakati bo'lib, uning vazifalari jinoyat ishiga daxldor bo'lgan narsa va hujjatlar, tirik shaxslar va murdalar, jinoyat yo'li bilan topilgan pullar va boshqa qimmatliklarni binolardan yoki ularni yashirgan deb taxmin qilingan shaxslarga tegishli joylardan qidirib topish va olingan natijalarni bayonnomada qayd etishdan iboratdir [3, 259-b.]. R.S. Belkin esa tintuv tushunchasiga boshqacha yondashgan. Uning fikriga ko'ra, tintuv ish bo'yicha haqiqatni o'rnatish uchun ahamiyatli bo'lgan obyektlar, jinoyat qurollari, jinoiy yo'l bilan topilgan boyliklar, shuningdek, ish uchun ahamiyatli boshqa narsa va hujjatlarni topishdan iborat bo'lgan tergov harakatidir. U yashiringan shaxslar va murdalarni topish uchun ham o'tkazilishi mumkin [4, 47-b.].

A.R. Ratinov tomonidan berilgan ta'rif umum e'tirof etilgan bo'lib, unga ko'ra, tintuv mohiyati – bu yashiringan shaxslar, shuningdek, ish uchun ahamiyatli narsalarni topish va olib qo'yish maqsadida turar joylar, binolar, yer maydonlari va alohida shaxslarni majburiy kuzatishdan iborat bo'lgan tergov harakatidir [5, 7-b.]. Tintuv va olib qo'yish shaxsning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklash bilan bog'liq harakat bo'lganligi uchun huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari (ayniqsa, jinoyat-qidiruv xodimlari) qonun talablari asosida harakat qilishlari kerak [6, 38-b.].

Ayrim manbalarda yuqorida keltirilgan ikki ta'rifning uyg'unlashgan mazmundagi izohlarini ham kuzatishimiz mumkin. Misol uchun, V.A. Obrazsov va I.F. Panteleyevlar "Tintuv – jinoyat qurollari, jinoiy yo'l bilan topilgan boyliklar, shuningdek, tergov qilinayotgan jinoyat ishi uchun ahamiyatli

bo'lgan boshqa narsa va hujjatlarni topish hamda olish maqsadida turar joylar, binolar va boshqa obyektlar, shuningdek, alohida fuqarolarni majburiy tekshirishda ifodaladigan tergov harakatidir", degan ta'rifni berishgan [7, 331-b.]. Shaxsni tintuv qilishda uning buyumlari (sumka, jomadonlari) va kiyimlari ham nazarda tutilganligi bois yuqorida keltirilgan tintuv qilinadigan obyektlar doirasining kengaytirilgan hollarini kuza-tish mumkin. Mazkur holat A.A. Zakatov va S.G. Lyubimchevlar tomonidan berilgan quyidagi ta'rifda o'z ifodasini topgan: "Tintuv – ish uchun ahamiyatli bo'lgan narsalar, shuningdek, yashiringan shaxslar va murdalarni topish hamda olish maqsadida turar joylar, yer maydonlari, transport vositalari, fuqarolar yoki ularning kiyimlarini majburiy tartibda tekshirishdan iborat bo'ladigan tergov harakatidir" [8, 269-b.]. G'.Shodiyev ta'biri bilan aytganda, "tintuv o'tkazish jarayonida yuqorida qayd etilgan kamchiliklar yuzasidan jinoyat-protsessual qonunchilikka o'z vaqtida o'zgartirish va ko'shimchalar kiritilsa, shaxsning huquq va qonuniy manfaatlari kafolatlanishiga imkon yaratiladi" [9, 120–121-b.].

Bir qarashda yuqorida keltirilgan ta'riflar tintuv tergov harakatining asosiy belgilarini yoritib berganga o'xshasa-da, qidiriladigan obyektlar doirasi yetarlicha ko'rsatib berilmagan. Tergov amaliyotida ko'p hollarda tintuv tergov harakati narkotik moddalarni topish maqsadida ham o'tkaziladi. Bunday moddalarni topish va olib qo'yish ushlar vaqtida shaxsiy tintuv, turar joy va hududlarda tintuv o'tkazish bilan amalga oshirilishi mumkin. G'.Shodiyev bu haqda shunday yozadi: "Tintuv olib qo'yishdan o'z maqsadi va o'tkazish tartibiga ko'ra farqlanadi: 1) tintuvda qanday obyektlar qidirilayotganligi, ular qayerdaligi noma'lum bo'lsa, olib qo'yishda predmetning individual belgilari, uning qayerda (kimda) ekanligi ma'lum bo'ladi; 2) olib qo'yishni o'tkazish uchun (faktik) asos sifatida faqat dalillar tan olinsa, tintuvda hatto tezkor-qidiruv tadbirlari davomida

olingan ma'lumotlar ham asos bo'lishi mumkin; 3) olib qo'yishda qidiruv harakatlari manqilinadi, tintuvda esa aynan ular ko'zda tutiladi" [10].

Yuqorida aytib o'tilgan ta'riflardan kelib chiqib, tintuv tushunchasini quyidagicha izohlash mumkin: "Tintuv – mazmuni daliliy va yo'naltiruvchi ma'lumotlar manbalari (jinoyat qurollari, jinoyat yo'li bilan topilgan yoki ish uchun ahamiyatli bo'lgan narsalar, qimmatli va boshqa ashyolar), shuningdek, qidirilayotgan shaxslar va murdalar yoki ularning qayerda joylashganligi haqidagi ma'lumotlarni topish va olish maqsadida turar joylar, yer maydonlari, muayyan shaxslar va ularning narsa va buyumlarini majburiy tekshirishga qaratilgan tergov harakatidir".

Shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlari-ga rioya qilish talablari tintuv o'tkazish bilan bog'liq har bir holatda o'z-o'zidan qo'llanishi mumkin emas, chunki ularni qo'llashga yuzaki yondashish oxir-oqibat aks samara beradi, ya'ni qonuniylikning buzilishiga olib keladi. Shu bois bunga yo'l qo'ymaslik uchun tergovchilarga tintuv o'tkazishni tartibga soluvchi huquqiy normalar qo'llashga ijodiy yondashish imkoniyati yaratilishi lozim. Mazkur imkoniyat "tergovchining protsessual mustaqilligi" deb ataladigan huquqiy institut yordamida ta'minlanadi. Bu institut tintuv o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlari ta'minlashning muhim kafolatidir.

Tergovchining protsessual mustaqilligi jinoyat-protsessual huquqi normalari guruhi bilan tartibga solinadi. Bu normalar dastlabki tergovni yuritish va tintuv o'tkazishda tergovchining lozim darajada mustaqilligini himoya qiladi, unga ko'pgina masalalar bo'yicha o'z fikriga ko'ra harakat qilish imkonini beradi. Ular tergovchiga tintuv o'tkazishda o'z funksiyalarini mustaqil bajarish, tintuvning barcha jihatlarini, shu jumladan, tintuv o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlari himoya qilish masalasi yuzasidan mustaqil qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Tergovchiga tintuv o'tkazishda shaxs huquqlari, erkinliklari va manfaatlari taalluqli bo'lgan masalalarni mustaqil hal qilish bo'yicha keng vakolatlar berilgan. U mazkur tergov harakatini o'tkazish to'g'risidagi qarorlarning barchasini mustaqil qabul qiladi, uning qarorlari prokuror tomonidan tasdiqlangan yoki sud qarorini talab qilgan holdar bundan mustasno. Bunda u o'z harakatlari va qarorlari uchun to'liq javobgar bo'ladi.

Shu o'rinda tabiiy savol tug'iladi: tintuv o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlari ta'minlash tergovchi uchun asosiy va yetakchi funksiya hisoblanadimi? Bu savolga faqat bitta javob bo'lishi mumkin: tintuv o'tkazayotgan tergovchi uni shunday o'tkazishi lozimki, bunda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlari buzilishiga yo'l qo'yilmasin. Tergovchi tintuv yoki olib qo'yish o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlari ta'minlashi shart. Uning bu vazifalari ahamiyati shu bilan belgilanadiki, fuqaroprotsessual huquqni amalga oshirish yo'li bilan intilayotgan maqsadga erishish ayni holda ko'rsatilgan tergov funksiyalarini bajaruvchi tergovchining tegishli harakati orqali amalga oshiriladi. Faqat shu mansabdor shaxs o'z vakolatlari doirasida mazkur tergov funksiyalarining mohiyati bo'yicha qaror qabul qilish huquqiga ega.

Tergovchining aytib o'tilgan vazifalari shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlari bilan bevosita bog'liq. Bu aloqa sxemasi quyidagi ko'rinishga ega: shaxs huquqi – tergovchining majburiyati. Shaxsning har bir huquqi bilan tergovchining uni ta'minlashga qaratilgan majburiyati mos keladi.

Shaxs huquqlarini qo'riqlash – jinoyatni nima qilib bo'lmasin, qonunga xilof yo'llar bilan qo'lga kiritilgan dalillar yordamida bo'lsa ham fosh qilishga intilishdan yuksakroq ijtimoiy qadriyat. Qonunni buzish yo'li bilan olingan dalillar yuridik kuchga ega emas, deb e'tirof etiladi va ulardan ayblov uchun asos sifatida foydalanish mumkin emas. Sud dastlabki tinglash natijasida qonunni buzish yo'li

bilan olingan yoki boshqa asoslarga ko'ra maqbul bo'lmagan dalillarni ish muhokamasidan chiqarish huquqiga ega. Ishni ko'rib chiqish paytida tomonlar dastlabki tinglashda sud tomonidan ish muhokamasidan chiqarib tashlangan dalillarga tayanishlari mumkin emas.

JPKning 22-moddasi tergovchidan ish bo'yicha isbotlanishi lozim bo'lgan barcha holatlarni sinchkovlik bilan, har tomonlama, to'la va xolisona tekshirib chiqish, ishda yuzaga keladigan har qanday masalani hal qilishda ayblanuvchi yoki sudlanuvchini ham fosh qiladigan, ham oqlaydigan, shuningdek, uning javobgarligini ham yengillashtiradigan, ham og'irlashtiradigan holatlarni aniqlash va hisobga olishni talab qiladi.

Bu talab barcha tergov harakatlari, ayniqsa, maqsadi yashirib qo'yilgan narsalar va hujjatlar, shu jumladan, jinoyat qurollarini izlab topishdan iborat bo'lgan tergov harakati – tintuvga tegishli. Tintuv qidirilayotgan shaxs, shuningdek, murdani topish uchun ham o'tkazilishi mumkin. Aksariyat hollarda kerakli dalillarni tintuvsiz olish mumkin emas.

Tintuv o'tkazishda tergovchining mustaqilligi fuqarolarning turar joy daxlsizligiga bo'lgan huquqini so'zsiz va har tomonlama ta'minlashiga erishish, ayniqsa, muhimdir. Biz yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, bu shaxsning barcha davlatlar tomonidan e'tirof etilgan va kafolatlanadigan asosiy huquqlaridan biri hisoblanadi. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 12-moddasida quyidagi qoida mustahkamlangan: "Hech kimning shaxsiy va oilaviy hayotiga o'zboshimchalik bilan aralashish, uy-joyi daxlsizligiga, uning yozishmalaridagi sirlarga yoki uning nomus va sha'niga o'zboshimchalik bilan tajovuz qilinishi mumkin emas. Har bir inson xuddi shunday aralashuv yoki tajovuzdan qonun orqali himoya qilinish huquqiga ega" [11, 33-b.]. Shunga o'xshash norma Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro paktida (17-modda), 1950-yil 4-noyabrda qabul

qilingan Inson huquqlari va asosiy erkinliklarini himoya qilish to'g'risidagi Yevropa konvensiyasida (8-modda) ham bor. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida turar joy daxlsizligiga bo'lgan huquq konstitutsiyaviy huquqlardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 31-moddasida quyidagi qoida mustahkamlangan: "Har bir inson shaxsiy hayotining daxlsizligi, shaxsiy va oilaviy sirga ega bo'lish, o'z sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish huquqiga ega". Hech kim uy-joyga unda yashovchi shaxslarning xohishiga qarshi kirishi mumkin emas. Uy-joyga kirish, shuningdek, unda olib qo'yish va ko'zdan kechirishni o'tkazishga faqat qonunda nazarda tutilgan hollarda va tartibda yo'l qo'yiladi.

Uy-joyda tintuv faqat qonunga muvofiq va sud qaroriga asosan o'tkaziladi.

Qonun hujjatlarida mustahkamlangan qoidalarga muvofiq, "uy-joy deganda, kishilarning doimiy yoki vaqtinchalik turishiga mo'ljallangan (shaxsiy uy, xonadon, mehmonxonadagi, sanatoriyadagi xona, dala hovli, bog' hovli va boshqalar), bino, shuningdek, uning tarkibiga kiruvchi dam olish uchun, mulkni saqlash uchun yoxud insonning boshqa ehtiyojlarini qondirish uchun (balkonlar, oynaband ayvonlar, omborlar va boshqalar) tushuniladi".

"Turar joy" ("uy-joy") tushunchasining mazmuni bilan turar joy xonalari, umumiy foydalaniladigan joylar (dahliz, vannaxona, hojatxona, balkon, oynaband ayvon), yer-to'la, chordoq, oshxona, qo'shimcha xonalar, hovlida qurilgan xo'jalik ahamiyatiga molik imoratlar, mehmonxona, sanatoriy, dam olish uyidagi xonalar, shifoxonadagi alohida palata, chodir, dala-hovli yoki bog'-hovlidagi uylar qamrab olinadi. Huquqiy nuqtayi nazardan turar joyga xususiy mulk tarkibiga kiradigan yoki fuqarolar tomonidan egalik qilinayotgan yoki ular foydalanayotgan transport vositalari: qayerda turganidan qat'i nazar, shaxsiy garajlar, poyezddagi alohida kupe yoki kemadagi alohida kayuta ham tenglashtiriladi.

Uyga tutashadigan va atrofdagi hududdan aniq ajratilgan yer uchastkalari ham turar joy rejimiga ega bo'ladi. "Turar joy" tushunchasining mazmuniga yashash uchun vaqtinchalik moslashtirilgan xizmat xonalari ham mos keladi. Keng mazmunli turar joy tushunchasi fuqarolarning huquqlarini, ayniqsa, to'liq ta'minlaydi, chunki qonunga muvofiq, turar joyga kirishga faqat istisno tariqasida va maxsus qoidalar (kafolatlar)ga rioya etgan holda yo'l qo'yiladi.

M.A. Peshkov tintuvga tatbiqan turar joy deganda, tintuv qilinayotgan shaxs egallagan turar joy xonalarinigina emas, balki umumiy foydalaniladigan joylar (dahliz, oshxona, vannaxona, hojatxona, balkon)ni; yerto'la va chordoq, oynaband ayvonni; qo'shimcha imoratlarni; hovlida qurilgan xo'jalik ahamiyatiga molik imoratlarni; mehmonxona, sanatoriy, dam olish uyi, umumiy yotoqxonadagi tintuv qilinayotgan shaxs egallagan xonalarni; kvartirada mehmon yoki boshqa shaxs vaqtinchalik yashashi uchun ajratilgan xonani; chodirni ham tushunish o'rinli bo'ladi, deb hisoblaydi [12, 100-b.].

Tadqiqot natijalari tahlili

Bizning fikrimizcha, JPKda turar joy deganda, nainki doimiy yoki vaqtinchalik yashash uchun mo'ljallangan joy, balki u bilan bog'liq bo'lgan imoratlar: qayerda joylashganidan qat'i nazar, shaxsiy garajlar, tintuv qilinayotgan shaxs poyezd yoki kemada egalagan kupe yoki kayutalarni tushunish lozimligi to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatilsa, maqsadga muvofiq bo'lar edi. Bundan tashqari, turar joyga AQShdagi singari avtotransport vositalari va turar joyga tutash bo'lgan, boshqa joydan aniq ajratilgan yer uchastkalari ham kiritilsa, bizningcha, ayni muddao bo'ladi. Turar joy tushunchasini aynan shunday keng talqin qilish shaxs manfaatlarini davlat va jamiyat manfaatlaridan ustun qo'ygan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining mazmunidan kelib chiqadi.

1. Tintuv faqat jinoyat ishi qo'zg'atilganidan keyin o'tkaziladi. Bungacha tintuv o'tka-

zishga yo'l qo'yilmaydi. Jinoyat ishi qo'zg'atilgunga qadar tintuv o'tkazish olingan ma'lumotlarning daliliy ahamiyati yo'qolishiga sabab bo'ladigan qonunbuzarlik sifatida ko'rila-di.

2. Tintuv surishtiruvchi yoki tergovchining asoslantirilgan qaroriga binoan, prokurorning sanksiyasi bilan o'tkaziladi. Kechiktirib bo'lmaydigan hollarda tintuv prokurorning sanksiyasisiz o'tkazilishi mumkin, lekin bunday holda keyinchalik shu o'tkazilgan tintuv haqida yigirma to'rt soat ichida prokurorga xabar qilinadi. Kechiktirib bo'lmaydigan holatlar surishtiruvchi yoki tergovchining prokurorga yuborgan xabar-nomasida asoslantirilishi lozim. Tintuv o'tkazish to'g'risidagi qarorni asoslantirish uchun tergovchi faktik ma'lumotlarga ega bo'lishi lozim [14, 295-b.].

3. Kechiktirib bo'lmaydigan holatlar qatoriga ish uchun ahamiyatli bo'lgan narsalar va hujjatlar yashirilishi yoki yo'q qilib tashlanishi ehtimoli borligiga ishora qiladigan yetarli ma'lumotlarning mavjudligini kiritish o'rinli bo'ladi [13, 14-b.].

Tintuv tergovchining qarorisiz o'tkazilishi mumkin emas. Bunday qarorsiz o'tkazilgan tintuv tintuv qilinayotgan shaxsga nisbatan qonunsizlik va o'zboshimchalikni anglatadi. Tintuv o'tkazish to'g'risidagi qaror yoki ajrimda bu harakatlar qayerda va kimnikida o'tkazilishi zarurligi, qaysi narsa yoki hujjatlarning qidirib topilishi va olib qo'yilishi lozimligi ko'rsatilgan bo'lishi kerak. Mazkur hujjatda tintuv o'tkazish taktikasini oshkor qiladigan ma'lumotlar ifodalanishi mumkin emas.

Tergovchi surishtiruv organi o'tkazayotgan tintuvni o'z ish yurituviga olish huquqiga ega. Ish tergovchiga topshirilganidan so'ng surishtiruv organi mazkur tergov harakatini faqat tergovchining topshirig'iga binoan o'tkazishi mumkin. Mazkur tartib tintuv o'tkazish darajasini oshiradi, uning ishtirokchilari huquqlari va qonuniy manfaatlarini yaxshiroq ta'minlaydi.

Tintuv o'tkazishda tergovchining protsessual mustaqilligi va uning tintuv qilinayotgan shaxs huquqlarini ta'minlash uchun samaradorligi mazkur tergov harakatining barcha bosqichlari va uni o'tkazish bilan bog'liq masalalarni hal qilishda namoyon bo'ladi. Tintuv o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish va mazkur tergov harakatini qayerda va kimnikida o'tkazish, qaysi narsa yoki hujjatlarni qidirib topish zarurligini hal qilishda tergovchining ayrim mustaqil harakatlarini batafsilroq ko'rib chiqamiz.

Tintuvga puxta tayyorgarlik ko'rish uni samarali o'tkazishning muhim omilidir. Tintuvga tayyorgarlik ko'rish jarayonida tergovchi tintuvni boshlash, uni o'tkazishning rejali usuli, o'z harakatlari va tintuvning boshqa ishtirokchilari harakatlarining aniqligi, izchilligi va samaradorligini ta'minlash bilan bog'liq bo'lgan ko'p sonli masalalarni mustaqil ravishda hal qiladi. U tintuv o'tkaziladigan obyektidagi vaziyat va tintuv qilinayotgan shaxsning shaxsini oldindan o'rganadi; tintuv vaqtini tanlaydi; mazkur harakatda mutaxassis, tarjimon, himoyachi, xolislar va boshqa ishtirokchilarning qatnashishi masalasi, ularni tintuv o'tkaziladigan joyga yetkazish tartibini ko'rib chiqadi; jamoat tartibini saqlash va ta'minlash uchun (zarur holda) choralar ko'radi; zaruriy texnika vositalari va boshqa materiallarni tayyorlaydi; tergov organi bilan aloqa qilish usullarini o'rganadi; tintuv o'tkazishning asosiy taktik usullarini belgilaydi. Bunda u barcha tergov harakatlarini o'tkazishda tintuv qilinayotgan shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini kamsitish hollariga yo'l qo'ymaslik to'g'risidagi masalani puxta ishlab chiqadi. U bunday hol-lar yuz berishi ehtimolini istisno etish uchun mazkur tayyorgarlik ishini amalga oshirishi lozim.

Yuqorida qayd etib o'tilganidek, tergovchi tintuvni xolislar va boshqa shaxslar ishtirokida o'tkazadi. Xolislar sifatida u shunday shaxslarni taklif qilishi kerakki, tintuvda ularning ishtiroki biron-bir ma'lumotlar osh-

kor etilishiga olib kelmasin. Xolislar sifatida tintuv qilinayotgan shaxsni tanimaydigan va u bilan qo'shni xonadonlarda yashamaydigan fuqarolar taklif qilinsa, ayni muddao bo'ladi.

Tintuv o'tkaziladigan joyga kelgach, tergovchi xonalar, imoratlar yoki joy hududini qo'riqlash va jamoat tartibini saqlashni tashkil etish to'g'risida ko'rsatma beradi. Xolislar ko'z o'ngida tintuv qilinayotgan shaxsga yoki uning voyaga yetgan oila a'zosiga tintuv o'tkazish to'g'risida qaror yoki ajrimni ko'rsatadi (tintuv qilinayotgan shaxsning ish uchun ahamiyatga ega bo'lgan narsalar yoki hujjatlar tashlab qo'yilgani haqidagi tusmolini istisno etish uchun xonaga militsiya xodimlari xolis-siz kirishiga yo'l qo'ymaslik kerak). Agar bu talabni tergovchiga bog'liq bo'lmagan sabablarga ko'ra bajarishning imkoni bo'lmasa, uy-joydan foydalanish tashkiloti yoki mahalliy boshqaruv organlarining vakillari taklif etiladi.

Tintuvni boshlashdan oldin tergovchi obyektida turgan barcha shaxslar, shuningdek, taklif qilingan ishtirokchilar (xolislar, mutaxassislar va h.k.)ni bir yerga to'playdi, ularning jinoyat-protsessual qonunchilikda nazarda tutilgan huquqlari va majburiyatlarini tushuntiradi. Shundan so'ng tergovchi tintuv qilinayotgan shaxsga jinoyat qurollari, jinoiy yo'l bilan qo'lga kiritilgan buyumlar, boyliklar va hujjatlar, shuningdek, ish uchun ahamiyatli bo'lishi mumkin bo'lgan boshqa narsalar va hujjatlarni ixtiyoriy ravishda berishni taklif qilishi shart. Agar ular ixtiyoriy ravishda berilgan va ularning biron-bir qismi yashirib qo'yilgan deb shubha qilish uchun asoslar yo'q bo'lsa, tergovchi ixtiyoriy ravishda berilgan narsalar yoki hujjatlarni olib qo'yish bilan kifoyalanish va keyingi tintuvni amalga oshirmaslikka haqlidir. Taklif rad etilgan yoki qidirilayotgan obyektlar to'liq berilmagan deb taxmin qilish uchun asoslar mavjud bo'lgan taqdirda, tergovchi tintuv o'tkazishga kirishishi mumkin. Bunday hol-larda tergovchi tomonidan qabul qilinadigan qarorning to'g'riligi, odatda, tintuv uchun

asos bo'lib xizmat qilgan ma'lumotlarning haqqoniyligiga bog'liq bo'ladi.

Tergovchi tintuv o'tkazilayotgan bino yoki o'zga joyda turgan shaxslarning tintuv tamom bo'lgunga qadar shu bino yoki joydan chiqib ketishi, shuningdek, ularning bir-birlari yoki boshqa shaxslar bilan gaplashishini taqiqlab qo'yishga haqlidir. Tergovchi tintuv o'tkazilayotgan bino yoki o'zga joyda turgan biror shaxsda ish uchun ahamiyatli bo'lgan narsa yoki hujjatlar bor deb o'ylash uchun yetarli ma'lumotga ega bo'lgan taqdirda, mazkur shaxsga nisbatan shaxsiy tintuv o'tkazishi, shuningdek, tintuv paytida kelgan shaxslarni ham tintib ko'rishi mumkin. Boshqa shaxslar tintuv tugallangunga qadar ushlaniishi mumkin.

Kompyuter axborotini olib qo'yishda tintuv o'tkazish muayyan xususiyatga ega. Ko'p miqdordagi axborot tashuvchisi hisoblangan kompyuter jinoyatni ochish uchun muayyan ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Uy egasi yoki EHM operatori tintuv paytida kompyuter yoki klaviaturaga yaqinlashtirilishi mumkin emas (hatto tintuv qilinayotgan shaxs qidirilayotgan axborotni ixtiyoriy ravishda topshirishga rozilik bergan bo'lsa ham). EHMda bu ishni taklif qilingan mutaxassis bajarishi lozim. Tintuv qilinayotgan shaxsning kompyuter yoki klaviatura bilan biron-bir manipulyatsiyalarni amalga oshirish (shu jumladan, kompyuterni o'chirish va yoqish) borasidagi barcha urinishlariga EHM axborotini yo'q qilib tashlashga urinish sifatida qaralishi lozim va bu bayonnomada aks ettirilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi [14, 207-b.].

Tergovchining protsessual mustaqilligi tintuv qilinayotgan shaxsning huquqlarini tintuv usullarini tanlash bilan bog'liq vazifani hal qilishni ta'minlash uchun ham imkoniyat yaratadi. Tintuv o'tkazishning yuzlab usullari mavjud va tergovchi har bir holda, tintuv obyekti to'g'risidagi ma'lumotlardan kelib chiqib, uni o'tkazishning muayyan usullarini tanlaydi. Bunda u tintuv qilinayotgan shaxs-

ning qonuniy huquqlarini kamsitmaydigan sharoitlar yaratishga ham harakat qiladi.

Bu yerda tintuv o'tkazish vaqtini to'g'ri tanlash shaxs huquqlari kafolatlarining muhim elementidir. Umumiy qoidaga ko'ra, tintuv kunduzi o'tkaziladi. Faqat kechiktirib bo'lmaydigan hollarda tintuvni tunda o'tkazishga yo'l qo'yiladi. Aksariyat tergovchilar imkoniyatga qarab tintuvni tintuv qilinayotgan shaxs uchun kutilmagan vaqtda o'tkazish taktikasini tanlaydi. Ular tintuvni uning maqsad va vazifalariga erishish uchun, ayniqsa, qulay bo'lgan vaqtda o'tkazishga harakat qiladilar.

Tintuv jarayonida ba'zan berk binolar yoki xonalarni ochish talab etilishi mumkin. Tergovchi avval tintuv qilinayotgan shaxsga ularni ixtiyoriy ravishda ochishni taklif qilishi lozim. Agar u bunday qilishdan bosh tortgan bo'lsa, tergovchining o'zi ularni ochishga haqlidir. Bunda zarurat bo'lmaganda, qulflar, eshiklar va boshqa narsalarning shikastlantirilishiga yo'l qo'yilmasligi hamda uydagi saranjomlik buzilmasligi lozim.

Tintuv o'tkazishda texnik-kriminalistik vositalar, kriminalistika taktikasi faol qo'llanadi. Texnik vositalar qatoriga ko'chma rentgen apparatlari, shchuplar, metall qidirgichlar, magnitli qidirgichlar, yer ostida biologik to'qimalarni qidirib topish uchun mo'ljallangan asboblardan kabi ko'plab vositalar kiradi. Bundan tashqari, zarur hollarda fotosuratga olish, kino yoki videotasvirga tushirish amalga oshiriladi. Bu vositalarning barchasi tergovchini dalillar bilan ta'minlaydi va uning harakatlari samaradorligini oshiradi.

Tezkor-tergov guruhi bilan tintuv o'tkazishda (tintuvning samaradorligini oshirish maqsadida) xolislar soni yetarlicha bo'lishini ta'minlash zarur. Bu sudda xolislar guvohlar sifatida so'roq qilinishi mumkinligi bilan bog'liq. Ular mazkur predmet shu joyda olib qo'yilganini tasdiqlashi lozim. Bunda JPK 160-moddasining talabi hisobga olinishi kerak (tintuv qilinayotganlarga, xolislariga, mu-

taxassislarga, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, harbiy qismlarning vakillariga tintuv yoki olib qo'yish o'tkazilishidan avval ularning surishtiruvchi yoki tergovchining barcha harakatlari chog'ida hozir bo'lish hamda ana shu harakatlar xususida arz qilish huquqlari tushuntirilishi kerak, bunday arz bayonnomaga kiritilishi shart).

Tintuvda topilgan narsa va hujjatlarining hammasi xolislariga, tintuv o'tkazishda ishtirok etgan boshqa shaxslarga ko'rsatiladi, bayonnomada to'liq aks ettiriladi, zarurat bo'lgan taqdirda o'ralib, muhrlanadi. O'ralgan va muhrlangan narsa va hujjatlarni keyingi tergov davomida ochishga faqat xolislar ishtirokida yo'l qo'yiladi.

Kezi kelganda yana shuni ham qayd etib o'tish lozimki, tergovchi tintuv qilinayotgan bino yoki xonani egallagan shaxslar yoki boshqa odamlar shaxsiy hayotining tintuvda aniqlangan tafsilotlari oshkor qilinmasligi uchun zarur choralarni ko'rishi lozim. Xususan, u tintuv paytida mazkur jinoyatga aloqador bo'lmagan ushbu shaxslarning intim hayoti to'g'risidagi ma'lumotlar ifodalangan hujjatlar va narsalarni topgan bo'lsa, u xolislar va boshqa ishtirok etuvchi shaxslarni ular bilan tanishtirishi mumkin emas. Biroq agar ular daliliy ahamiyatga ega bo'lsa, tergovchi ularni xolislar va boshqa ishtirok etuvchi shaxslarga mazkur ma'lumotlarni oshkor qilganlik uchun jinoiy javobgarlik to'g'risida ularni ogohlantirgan holda ko'rsatadi.

Tintuv diplomatiya vakolatxonasi hududida o'tkazilayotganda, diplomatiya vakolatxonalari va ularning diplomatiya daxlsizligiga ega bo'lgan xodimlari, shuningdek, ularning oila a'zolari egallab turgan binolarda faqat diplomatiya vakolatxonasi boshlig'ining iltimosiga ko'ra yoki uning roziligi bilan; diplomatiya vakolatxonasi xodimlari yoki ularning voyaga yetgan oila a'zolarining istiqomat joylarida yoxud ular egallab turgan boshqa binolarda tintuv ularning iltimoslariga ko'ra yoki roziliklari bilan o'tkazilishi mumkin. Ko'rsatilgan imtiyozlar O'zbekiston Respublikasida

akkreditatsiya qilinmagan bo'lsa-da, diplomatiya daxlsizligiga ega bo'lgan ajnabiy vakillar va ularning oila a'zolariga ham beriladi. Diplomatiya vakili yoki uning oila a'zolarining olib qo'yish yoki tintuv o'tkazishga roziligi O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi orqali so'raladi. Diplomatiya vakolatxonalari va diplomatiya daxlsizligidan foydalanadigan vakillar, shuningdek, ularning oila a'zolari joylashgan binolarda tintuv o'tkazish chog'ida prokuror va O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligining vakili hozir bo'lishi shart.

Tergovchi tintuv o'tkazilgani to'g'risida bayonnomada tuzadi. Bayonnomada narsa va hujjatlarning aynan qayerda va qanday sharoitda topilganligi, ixtiyoriy ravishda berilganligi yoki majburiy ravishda olinganligi ko'rsatilishi lozim. Barcha olingan narsa va hujjatlar bayonnomada birma-bir qayd qilinib, ularning miqdori, o'lchovi, og'irligi, har qaysisining o'ziga xos belgilari ko'rsatilishi, zarurat bo'lganda o'ralishi va muhrlanishi lozim. Tintuv vaqtida izlanayotgan narsa va hujjatlarni yo'q qilish yoki yashirishga urinish hollari sodir bo'lgan taqdirda, bu hol surishtiruvchi yoki tergovchi tomonidan ko'rilgan choralar ham ko'rsatilib, bayonnomada aks ettirilishi lozim.

Xulosalar

Mazkur mavzuni yoritishda ko'plab adabiyotlar va olimlarning fikrlari o'rganildi. Ularning ilmiy izlanishlarini tahlil qilgan holda, o'z yondashuvimiz bo'yicha metodlar asosida mavzuni yoritishga harakat qildik. Izlanishlar natijasida quyidagi xulosa va takliflarimizni keltirib o'tishni joiz deb topdik. Tintuv o'tkazilayotgan shaxsning protsessual majburiyatlarini tahlil etishda bizda qator savollar paydo bo'ldi. Jumladan, tintuv o'tkazilayotgan shaxs qidirilayotgan mulk yoki ashyoni berishga majburmi va tergovchi talabini bajarishdan bosh tortganligi uchun unga nisbatan qandaydir choralar qo'llash mumkinmi?

Yuqorida ta'kidlanganidek, tintuv majburiy xarakterga ega va odatda, ayblovga

doir dalillar to'plashga qaratilgan. Ya'ni tintuvning maqsadlaridan biri shaxsning jinoyat sodir qilganini fosh etish hisoblanadi. Buni amalga oshirish esa protsessual majburlashni qo'llash imkoniyati bilan ta'minlanadi. Biroq bunday majburlash qandaydir huquqbuzarlik uchun jazo chorasi hisoblanmaydi, balki qidiruv tadbirlarini ta'minlash hamda tintuv maqsadiga erishish vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Bizning fikrimizcha, mazkur dolzarb masalani yechishda aybsizlik prezumpsiyasidan ham kelib chiqish lozim. Uning mazmuniga ko'ra, gumon qilinuvchi (ayblanuvchi) o'z aybsizligini isbot qilishga majbur emas. Shuning uchun shaxsga ularni fosh qiluvchi ma'lumotlarni taqdim etish majburiyatini yuklashga yo'l qo'yilmaydi. Bu O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 26-moddasi hamda JPKning 23-moddasiga zid bo'lib, jumladan, unda shunday deb belgilab qo'yilgan: "Gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchi o'zining aybsizligini isbotlab berishi shart emas".

Shuningdek, amaldagi qonunchilikda hech kim o'ziga qarshi guvohlik berishga majbur emasligi belgilangan.

Nazarimizda, ko'rib chiqilayotgan vaziyatda "guvohlik berish" tushunchasi so'zma-so'z talqin etilmasligi kerak. O'ziga qarshi ko'rsatma berishdan bosh tortish imkoniyati bilan birga u o'zini o'zi ayblashga qarshi boshqa kafolatlar, jumladan, ayblov dalillarini yig'ishga xizmat qilmaslik, shuningdek, shaxsni jinoyat sodir etishda fosh qiluvchi ashyolarni taqdim etishdan bosh tortish huquqini o'z ichiga olishi lozim.

Yuqorida qayd etilganlarni hisobga olgan holda, o'zida yoki uyida tintuv o'tkazilayotgan shaxsga ish uchun ahamiyatli bo'lgan narsa yoki hujjatlar taqdim etish bilan bog'liq majburiyat yuklatilishi mumkin emas, degan xulosaga kelish mumkin. Bizning nazdimizda, tergovchi taklifiga ko'ra qidirilayotgan ashyolarni berish tintuv o'tkazilayotgan shaxsning xohishi yoki xohlamasligiga bog'liq bo'lib, bu uning ixtiyoriga ko'ra amalga oshirilishi zarur.

REFERENCES

1. Abdumazhidov G. Problemy sovershenstvovaniya predvaritel'nogo rassledovaniya [Problems of improving the preliminary investigation]. Tashkent, Science Publ., 1975, p. 16.
2. Mukhitdinov R.A. O'zbekiston yuridik ensiklopediyasi [Legal encyclopedia of Uzbekistan]. Ed. N. Toychiyev. Tashkent, Adolat Publ., 2010, pp. 347–348.
3. Kommentariy k Ugolovno-protsessual'nomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii [Commentary on the Criminal Procedure Code of the Russian Federation]. Ed. V.V. Mozyakov. Moscow, 2002, p. 259.
4. Belkin R.S. Kriminalistika [Forensics]. Concise encyclopedia. Moscow, Bolshaya Russkaya Entsiklopediya Publ., 1993, p. 47.
5. Ratinov A.R. Obyisk i vyemka [Search and seizure]. Moscow, 1961, p. 7.
6. Mosolkova Yu.A. Okhrana prav i zakonnykh interesov lichnosti [Protection of the rights and legitimate interests of the individual]. Yaroslavl, 1984, p. 58.
7. Kriminalistika [Criminology]. Ed. V.A. Obraztsov. Moscow, Yurist Publ., 1995, p. 331.
8. Kriminalistika [Criminology]. Eds. A.G. Fillipova, A.F. Volinsky. Moscow, Spark Publ., 1998, p. 269.
9. Shodiyev G'. Tintuv o'tkazishda shaxs huquq va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlari [Procedural guarantees of a person's rights and legal interests during a search]. *TDYI Axborotnomasi – TSIL Bulletin*, 2009, no. 3, pp. 120–121.
10. Shodiyev G'. Sudgacha ish yuritish bosqichida sud nazorati tushunchasi va mazmuni [The concept and content of judicial control at the stage of pre-trial proceedings]. *TDYI Axborotnomasi – TSIL Bulletin*, 2009, no. 1.

11. Inson huquqlari bo'yicha xalqaro shartnomalar [International agreements on human rights]. Tashkent, 2004, p. 33.

13. Peshkov M.A. Arest i obysk v ugolovnom protsesse SShA [Arrest and search in USA criminal proceedings]. Moscow, 1998, p. 100.

14. Ugolovniy protsess [Criminal procedure]. Ed. V.P. Bozheva. Moscow, 1998, p. 295.

15. Gridchin A.A. Obespecheniye dopustimosti dokazatel'stv na predvaritel'nom sledstvii [Ensuring the admissibility of evidence during the preliminary investigation]. Abstract of PhD thesis. Moscow, 1999, p. 14.

16. Shurukhnov N.G. Aktual'nyye problemy sovershenstvovaniya deyatel'nosti organov vnutrennikh del v novykh ekonomicheskikh i sotsial'nykh usloviyakh [Current problems of improving the activities of internal affairs bodies in new economic and social conditions]. Moscow, 1997, p. 207.

17. Ryzhakov A.P. Sledstvennyye deystviya [Investigative actions]. Moscow, 1997, p. 38.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2023-YIL 5-SON

VOLUME 3 / ISSUE 5 / 2023

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.5.

BOSH MUHARRIR:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, professor, yuridik fanlar doktori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ergashev Ikrom

Ilmiy boshqarma boshlig'i, dotsent, yuridik fanlar doktori

Mas'ul muharrir: N. Ramazonov

Muharrirlar: Sh. Jahonov, F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Y. Yarmolik, E. Mustafayev

Musahhih: M. Sharifova

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387.

Jurnal 27.10.2023-yilda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli bosma tabog'i 15,3.

Adadi: 100. Buyurtma raqami: 89.

TDYU tipografiyasida chop etildi.